

Łukasz Marszałek

Akademia Pomorska

Słupsk

lukasz.marszalek@apsl.edu.pl

IMPLEMENTACJA MODELU ROZWIĘTEGO SYSTEMU ŚRODOWISKA ŻYCIA CZŁOWIEKA DO BADAŃ SPOŁECZNO-PRZESTRZENNYCH

THE IMPLEMENTATION OF A MODEL OF A DEVELOPED SYSTEM OF HUMAN ENVIRONMENT FOR SOCIAL AND SPATIAL RESEARCH

Zarys treści: Celem artykułu jest propozycja implementacji ogólnego modelu systemu interakcyjnego środowiska życia człowieka autorstwa J.J. Paryska (1985) do analiz różnicowania przestrzennego sytuacji społecznej. Zaproponowano trój etapowy przebieg analizy: na pierwszym, najwyższym, poziomie znajdują się trzy składniki (biofizyczny, psychospołeczny, techniczno-produkcyjny) wyróżnione w oryginalnym modelu Paryska; drugi poziom reprezentują wewnętrznie spójne grupy zmiennych charakteryzujące każdy ze składników; do trzeciego poziomu zaliczono poszczególne zmienne. Analizowane zmienne w zakresie grup oraz składników odzwierciedlać będą sytuację społeczną na danym obszarze. W tym celu skonstruowano wskaźnik syntetyczny umożliwiający dokonywanie porównań.

Słowa kluczowe: model konceptualny, sytuacja społeczna

Key words: conceptual model, social situation

Wprowadzenie

Niniejszy artykuł ma charakter metodologiczny. Głównym jego celem jest propozycja implementacji modelu rozwiniętego systemu środowiska życia człowieka autorstwa J.J. Paryska (1985) do badań z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej, a dokładniej – do analiz zróżnicowania przestrzennego sytuacji społecznej. Proponując imple-

mentację tego modelu, oparto się na poglądach Z. Chojnickiego (1999), zgodnie z którymi w naukach geograficznych można stosować modele teoretyczne (*z założenia*) w sytuacji niskiego poziomu podstaw teoretycznych.

W geografii mamy do czynienia zarówno z modelami konceptualnymi (por. Chojnicki 1988a, 1988b; Czerny 1993; Dutkowski 1995; Kostrowicki 1990; Rydz 1994), do których należy implementowany w niniejszym opracowaniu model, jak też sformalizowanymi (por. Błażejczyk 1993; Chojnicki i in. 2011; Matczak 1992; Rosik 2012; Ratajczak, 1989, 1999), stosowanymi najczęściej do wyjaśniania zróżnicowania analizowanej przestrzeni lub opisu interakcji między człowiekiem a środowiskiem.

Model autorstwa J.J. Paryska był już częstokroć używany, na przykład w próbach konceptualizacji: ładu przestrzennego (Michalski, 2003, 2004, 2006a), roli i zadań samorządu (Michalski, 2007), koncepcji ekorozwoju (Parysek, Dutkowski 1994a; 1994b), systemu statystyki monitorującego sytuację zdrowotną (Michalski 2006b), do analizy sytuacji zdrowotnej dotyczącej sytuacji zdrowotnej w europejskich krajach postkomunistycznych w dobie transformacji (Michalski 2010) czy w odniesieniu do edukacji geograficznej (Kopeć 2003; 2008; Michalski 2005; Michalski, Kopeć 2003).

Na płaszczyźnie analizy zróżnicowania przestrzennego sytuacji społecznej wykorzystanie modelu rozwiniętego systemu środowiska życia człowieka stwarza możliwość wieloaspektowej analizy sytuacji społecznej, której granice zdają się wyznaczać z jednej strony – badania poziomu rozwoju społeczeństwa, a z drugiej – koncentracja na problemach społecznych. W pierwszym przypadku analiza będzie przede wszystkim dotyczyła czynników rozwojowych oraz potencjału „drzemiącego” w społeczeństwie (por. Gaczek 2009; Korenik, Rogowska 2011; Sowiński 2009). W przypadku rozważania problemów społecznych (Kościołek 2016) analizy będą dotyczyły zasadniczo czynników „pogarszających” sytuację ludności, przede wszystkim patologii (por. Jedynek 2014; Zakrzewski 2012).

Ogólny model systemu interakcyjnego środowiska życia człowieka

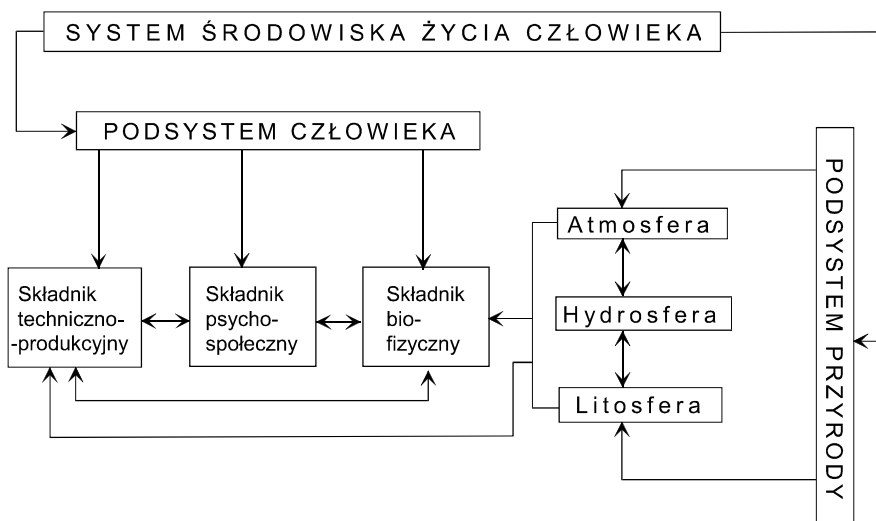
Podstawą koncepcyjną analizy sytuacji społecznej jest ogólny model rozwiniętego systemu środowiska życia człowieka autorstwa J.J. Paryska (1985). Model ten składa się z dwóch podsystemów: podsystemu przyrody oraz podsystemu człowieka (ryc. 1). Podsystem przyrody składa się z trzech składników: atmosfery (w której zachodzą zjawiska pogodowo-klimatyczne, dokonują się cykle gazowe, powietrzne oraz obieg wody), hydrosfery (stanowiącej środowisko życia roślin i zwierząt wodnych), litosfery (będącej środowiskiem życia organizmów lądowych) (Kopeć 2008, s. 64). W tym podsystemie z jednej strony mamy do czynienia z procesami fizycznymi i chemicznymi typowymi dla przyrody nieożywionej, z drugiej strony w tym podsystemie żyją populacje (ze wszystkimi ekologicznymi uwarunkowaniami ich homeostazy, adaptacji itp.).

Podstawą analiz zaproponowanych w niniejszym artykule jest podsystem człowieka, który zgodnie z założeniami J.J. Paryska (1985, s. 35) zbudowany jest z trzech składników:

1. Biofizycznego, który dotyczy warunków życia człowieka rozumianego jako organizm biologiczny. Dlatego też w tym przypadku człowiek jest rozpatrywany na poziomie biologii organizmu, a populacja ludzka ujmowana jak populacja

zwierzęca podlegająca procesom adaptacji fizycznej. W szczególności składnik biofizyczny uwzględnia wewnętrzne i zewnętrzne warunki przebiegu procesów życiowych (które dotyczą zarówno jednostek ludzkich, jak i całej populacji). Do najbardziej istotnych procesów zachodzących w ramach tego składnika zaliczamy procesy metabolizmu, homeostazy i odporności.

2. Psychospołecznego (określanego także jako społeczno-kulturowy), który dotyczy warunków życia człowieka ujmowanego jako istota myśląca, czująca i działająca. Zatem analiza populacji jest wzbogacana o składowe procesu adaptacji kulturowej (zawiera on obszerną sferę elementów i relacji dotyczących duchowej egzystencji i racjonalnego postępowania jednostek. W ramach tego składnika wyodrębniamy (na różnych skalach populacji): elementy osobowości jednostki ludzkiej, elementy życia społecznego oraz elementy życia kulturalnego.
3. Techniczno-produkcyjnego, który dotyczy warunków życia człowieka działającego na rzecz zaspokojenia własnych i cudzych potrzeb materialnych. W tym składniku zawierają się więc materialne urządzenia, procesy technologiczne i czynności związane z koniecznością zaspokajania materialnych potrzeb człowieka.

Ryc. 1. Ogólny model systemu interakcyjnego środowiska życia człowieka

Fig. 1. The general model of the interactive system of the human life environment

Źródło: Parysek 1985, s. 35, ryc. 1

Implementacja modelu do analizy sytuacji społecznej na szczeblu lokalnym

Opracowując implementację modelu rozwiniętego środowiska życia człowieka Paryska do potrzeb analizy sytuacji społecznej na szczeblu lokalnym, od strony technicznej wykorzystano metodologię zaproponowaną w publikacji M. Czerwińskiej i in.

(2014) w jej części dotyczącej wskaźników monitoringu jakości usług publicznych¹. Opierając się na niej, zasugerowano trójpoziomowy dobór zmiennych do analizy sytuacji społecznej. Najwyższy poziom tworzą trzy wyróżnione w modelu Paryska (1985) składniki, czyli: biofizyczny, psychospołeczny oraz techniczno-produkcyjny. Na poziomie drugim znajdują się, charakteryzujące poszczególne składniki, komponenty zawierające od 3 do 7 zmiennych składających się na poziom trzeci. Ze względu na znaczną ilość zaproponowanych do analizy liczby zmiennych w tabeli nr 1 przedstawiono tylko dwa pierwsze poziomy, natomiast w dalszej części zaprezentowano przykład szczegółowego opracowania jednej grupy do poziomu trzeciego.

Tabela 1

Propozycja dwóch pierwszych poziomów zmiennych w analizie sytuacji społecznej w ujęciu przestrzennym

Table 1

Tab. 1. The proposal of the first two levels of variables in the analysis of the social situation in spatial terms

Składnik	Grupa
1. Biofizyczny	1.1. Sytuacja demograficzna – ruch ludności i prognozy zmian
	1.2. Sytuacja demograficzna – struktury biologiczne
	1.3. Sytuacja demograficzna i zdrowotna – rozrodczość
	1.4. Sytuacja demograficzna i zdrowotna – umieralność, chorobowość/zachorowalność
	1.5. Niepełnosprawność
	1.6. Uzależnienia (alkoholizm, narkomania)
2. Psychospołeczny	2.1. Sytuacja dziecka w rodzinie – braki wychowawcze i opiekuńcze
	2.2. Pomoc społeczna nakierowana na dzieci
	2.3. Efekty edukacyjne dzieci
	2.4. Trwałość i sytuacja rodzin
	2.5. Bezpieczeństwo – zdarzenia
	2.6. Bezpieczeństwo – przestępczość (stwierdzona)
	2.7. Uczestnictwo w kulturze i sporcie
	2.8. Społeczeństwo obywatelskie – działalność NGO
	2.9. Społeczeństwo obywatelskie – aktywność w wyborach
3. Techniczno-produkcyjny	3.1. Warunki zamieszkania
	3.2. Bezdumność i zagrożenie nią
	3.3. Ubóstwo
	3.4. Aktywność gospodarcza
	3.5. Bezrobocie
	3.6. Bezpieczeństwo w miejscu pracy/nauki

Źródło: opracowanie własne

¹ Algorytm postępowania był trój etapowy: najpierw (opierając się na doświadczeniu autorów oraz na literaturze przedmiotu) opracowano wykaz wskaźników; następnie zmniejszono ich liczbę poprzez likwidację nadmiarowości (dokonano tego, stosując macierz korelacji i odrzucając wskaźniki o bardzo wysokiej wartości bezwzględnej współczynnika); w ostatnim etapie testowano możliwości uzyskania danych do wybranych wskaźników i w niektórych przypadkach wprowadzono korekty w zakresie wybranych już wskaźników.

Zgodnie z zaleceniami triangulacji danych/metod wykorzystano opcję wariantowości doboru niektórych zmiennych. Za przykład może tutaj służyć grupa „1.2. Sytuacja demograficzna – struktury biologiczne”, w przypadku której zmienna określająca zróżnicowanie wiekowe populacji może się opierać o medianę wieku lub też o określenie odsetka osób w wieku podeszłym².

Za przykład szczegółowego opracowania sytuacji społecznej dla poziomu trzeciego (czyli poziomu zmiennych) wybrano grupę „1.6. Uzależnienia (alkoholizm, narkomania)”. Monitorując rozprzestrzenienie uzależnienia od substancji psychoaktywnych, teoretycznie możemy się skupić na czterech podstawowych rodzajach zmiennych opisujących: (1) liczbę problemowych użytkowników tych substancji, (2) nasilenie działań o charakterze kryminalnym, (3) rozprzestrzenienie działań o charakterze sanacji sytuacji tychże osób oraz dotyczących (4) wyników badań kwestionariuszowych, w których respondenci deklarują zażywanie lub nie substancji psychoaktywnych.

Dane na temat liczby osób uznanych za uzależnione od substancji psychoaktywnych są bardzo trudne do zgromadzenia – z dwóch przyczyn: (1) uzależnienie od narkotyków i nadużywanie alkoholu jest zjawiskiem stygmatyzowanym, a w przypadku narkotyków dodatkowo nielegalnym (por. Sukiennik 2015) oraz (2) rozgraniczenie między używaniem alkoholu/narkotyków wymagającym interwencji i zmiany a niewymagającym tych działań nie jest ostre i jednoznaczne (por. Fudała 2008; Kidawa 2017; Sierosławski i in. 2007). Powoduje to, że dane na ten temat są z jednej strony bardzo kosztowne do gromadzenia, z drugiej zaś relatywnie mało wiarygodne. Z kolei badania ankietowe na temat rozprzestrzenienia narkomanii i alkoholizmu nie są prowadzone we wszystkich samorządach, a jeśli już, to najczęściej dotyczą jedynie młodzieży uczącej się. Ponadto nie zawsze są zgodne z metodologią ESPAD (ang. European School Survey Project on Alcohol and Drugs), będącą najpowszechniej stosowanym w Europie wzorem badań ankietowych rozpowszechnienia alkoholizmu i narkomanii wśród młodzieży szkolnej, zapewniającym ich porównywalność w czasie oraz przestrzeni (Sierosławski 2015). Stąd też wykorzystanie wspomnianych wyżej badań ankietowych, prowadzonych na szczeblu samorządowym, do porównań często jest niemożliwe. Jedynym wyjściem jest oparcie się na danych pochodzących z monitoringu wykroczeń/przestępczości oraz leczenia, redukcji szkód, pomocy społecznej itp.

Do analizy sytuacji w ramach grupy „1.6. Uzależnienia (alkoholizm, narkomania)” zaproponowano pięć zmiennych, z których dwie pierwsze dotyczą skutków zdrowotnych uzależnienia, a dwie kolejne – skutków społecznych w zakresie uzależnienia, a ostatnia także skutków społecznych, lecz w zakresie przestępczości. Należą do nich:

1. liczba osób leczonych z powodu uzależnienia od alkoholu na 1000 mieszkańców (są to osoby, których leczenie sfinansował NFZ),
2. liczba osób leczonych z powodu uzależnienia od środków psychoaktywnych (narkotyków) oraz osób leczonych z powodu uzależnień mieszanych na 1000 mieszkańców (są to osoby, których leczenie sfinansował NFZ),

² Przy czym należy mieć na uwadze, że istnieją cztery granice starości: chronologiczna (kryterium wieku), biologiczna (kryterium testów sprawnościowych), ekonomiczna (kryterium zaprzestania aktywności zawodowej), prawna (kryterium uprawnień emerytalnych) (Mitreğa 1995).

3. pomoc społeczna udzielana przez gminne ośrodki pomocy społecznej/rodzinnie z powodu alkoholizmu mierzona liczbą osób w rodzinach, którym udzielono pomocy, na 1000 mieszkańców,
4. pomoc społeczna udzielana przez gminne ośrodki pomocy społecznej/rodzinnie z powodu narkomanii mierzona liczbą osób w rodzinach, którym udzielono pomocy, na 1000 mieszkańców,
5. liczba stwierdzonych przez Policję przestępstw narkotykowych na 1000 mieszkańców³.

Przy podsumowaniach zróżnicowania analizowanej sytuacji wewnątrz poszczególnych grup proponuje się wykorzystanie powszechnie stosowanych metod opartych o wskaźnik syntetyczny (por. Strahl 1978) oraz klasyfikację wielocechową (por. Parysek 1982). Przy czym wcześniej zmienne powinny być sprowadzone do wspólnego układu porównawczego. Stąd też przewiduje się ich standaryzację, przypisanie wag (metodą ekspercką) oraz sprowadzenie wszystkich zmiennych do stymulant lub destymulant (przy wskaźniku syntetycznym). Ta sama procedura będzie powtórzona w przypadku podsumowania wewnątrz składników (w tym przypadku analizie będą poddane metacechy reprezentujące poszczególne grupy) oraz w przypadku analizy na najwyższym poziomie (w tym przypadku metacechy będą reprezentować trzy składniki). Oczywiście możliwe, a nawet pożądane, jest także zastosowanie innych metod analizy wielozmiennej, jak chociażby analiza czynnikowa, analiza kanoniczna, analiza składowych głównych, analiza dyskryminacyjna itd. (por. *Metody ilościowe...* 1977; Kostrubiec 1982; Parysek, Wojtasiewicz 1979; Panek 2009; Runge 2006).

Podsumowanie

Zaproponowaną implementację ogólnego modelu systemu interakcyjnego środowiska życia człowieka autorstwa J.J. Paryska (1985) do analiz zróżnicowania przestrzennej sytuacji społecznej należy potraktować jako propozycję. Pełnej oceny będzie można dokonać dopiero po jej operacjonalizacji. Tym niemniej wydaje się, że jest to dobra propozycja usystematyzowania badań z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej nad zróżnicowaniem przestrzennym sytuacji społecznej bądź nad spójnością społeczną. Zaproponowana implementacja mogłaby być wykorzystana również przy opracowywaniu wytycznych do prowadzenia monitoringu przestrzennego (por. Czochoński 2013) sytuacji społecznej, w tym zagrożeń i patologii społecznych. W takim ujęciu badania te byłyby przydatne także w przestrzennym aspekcie diagnozowania na potrzeby polityki społecznej (por. Szatur-Jaworska 2003), zwiększając tym samym praktyczne funkcje geografii (por. Parysek 1990; 2004).

³ Są to przestępstwa popełnione z art. 56 dotyczącego wprowadzania do obrotu środków odurzających, art. 59. dotyczącego udzielania innej osobie środka odurzającego w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, oraz art. 62 dotyczącego posiadania środków odurzających zawartych w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. nr 179 z 2005 poz. 1485 z późn. zm.).

Literatura

- Błażejczyk K., 1993, *Wymiana ciepła pomiędzy człowiekiem a otoczeniem w różnych warunkach środowiska geograficznego*, Wrocław – Warszawa – Kraków
- Chojnicki Z., 1988a, *Koncepcja terytorialnego systemu społecznego*, *Przegląd Geograficzny*, 60, 4, s. 491-510
- Chojnicki Z., 1988b, *Terytorialny system społeczny*, „Biuletyn KPZK PAN”, 138, s. 29-49
- Chojnicki Z., 1999, *Podstawy metodologiczne i teoretyczne geografii*, Poznań
- Chojnicki Z., Czyż T., Ratajczak W., 2011, *Model potencjału. Podstawy teoretyczne i zastosowania w badaniach przestrzenno-ekonomicznych oraz regionalnych*, Poznań
- Czerny A., 1993, *Cartographic model of reality. Structure and prosperities*, Wrocław
- Czerwińska M., Gajdasz J., Hildebrandt A., Kopeć K., Kupc-Muszyńska B., Michalski T., Nowicki M., Susmarski P., Tarkowski M., 2014, *Jak zaprojektować i wdrożyć system monitoringu jakości usług publicznych i jakości życia?*, Gdańsk
- Czochański J., 2013, *Monitoring rozwoju regionalnego. Aspekty metodologiczne i implementacyjne*, Warszawa
- Dutkowski M., 1995, *Konflikty w gospodarowaniu dobrami środowiskowymi*, Gdańsk
- Fudała J., 2008, *Jak pomóc osobom pijącym alkohol ryzykownie i szkodliwie*, Warszawa
- Gaczek W.M., 2009, *Gospodarka oparta na wiedzy w regionach europejskich*, Warszawa
- Jedynak M., 2014, *Alkoholizm jako zjawisko patologiczne i społecznie destruktywne*. W: *Patologia społeczna. Uzależnienia oraz związane z nimi zagrożenia społeczne*, red. D. Pstrąg, Rzeszów, s. 96-117
- Kidawa M., 2017, *Szacowanie liczby użytkowników narkotyków*. W: *Monitorowanie problemu narkotyków i narkomanii na poziomie lokalnym oraz przeciwdziałanie narkotykom i „dopalaczom”*, red. A. Malczewski, Warszawa, s. 53-60
- Kopeć K., 2003, *Składniki systemu środowiska życia człowieka i ich wzajemne powiązania*. W: *Nowe wyzwania i tematy w edukacji geograficznej*, red. T. Michalski, Warszawa, s. 18-22
- Kopeć K., 2008, *Człowiek w środowisku i związane z tym zagrożenia*. W: *Zagrożenia we współczesnym świecie jako temat edukacji geograficznej*, red. T. Michalski, Pelplin, s. 60-72
- Korenik S., Rogowska M., 2011, *Jakościowy wymiar rozwoju przestrzennego w nowych realiach społeczno-gospodarczych*. W: *Przestrzenne różnicowanie problemów społecznych*, red. B. Balcerzak-Paradowska, A. Rączaszek, Warszawa – Katowice, s. 27-37
- Kostrowicki A.S., 1990, *Spatial system ‘Man – Economy – Nature’ as a subject of geographical studies*, W: *Ecological management of landscape. Papers of the COMECON III.2 Conference*, red. A.S. Kostrowicki i in., Warszawa, s. 5-13
- Kostrubiec B., 1982, *Taksonomia numeryczna w badaniach geograficznych*, Wrocław
- Kościółek A., 2016, *Lokalne problemy społeczne. Potrzeby – możliwości – starania*, Kielce
- Matczak A., 1992, *Model badań ruchu turystycznego. Studium metodologiczne*, Łódź
- Metody ilościowe i modele w geografii*, 1977, red. Z. Chojnicki, Warszawa
- Michalski T., 2003, *Znaczenie pojęcia „zdrowie środowiskowe” w koncepcji ładu przestrzennego*, „Biuletyn KPZK PAN”, 205, s. 257-267
- Michalski T., 2004, *Próba aplikacji pojęcia zdrowia środowiskowego w konceptualizacji ładu przestrzennego*, Sprawozdania z Posiedzeń Naukowych, Polska Akademia Nauk Oddział w Krakowie, 46, 2, s. 45-47

- Michalski T., 2005, *Miejsce geografów w realizacji ścieżki edukacyjnej – edukacja prozdrowotna*. W: *Współczesne idee i treści w dydaktyce geografii*, red. T. Palmowski, K. Kopeć, Gdynia – Pelplin, s. 73-84
- Michalski T., 2006a, *Environmental health as a factor of local development*, Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Nature Univeritatis Prešovensis. Přírodné Vedy, Folia Geographica, 10, 45, s. 355-359
- Michalski T., 2006b, *Proposition of Regional Level of Public Health System*. W: *Theoretical Aspects of Regional Development in Ukraine and Poland*, red. M. Lesechko, T. Michalski, Lviv, s. 168-181
- Michalski T., 2007, *Miejsce samorządu terytorialnego w gospodarce lokalnej (ze szczególnym uwzględnieniem marketingu terytorialnego)*. W: *Demokratični standarti profesijsnjega navčanā ta dāl'nosti publičnih službovciv: teoriā, praktika. Casting 1*, red. P.I. Ševčuk, L'viv, s. 408-415.
- Michalski T., 2010, *Sytuacja zdrowotna w europejskich krajach postkomunistycznych w dobie transformacji*, Gdańsk
- Michalski T., Kopeć K., 2003, *Propozycja systemowego nauczania o środowisku życia człowieka*. W: *Edukacja geograficzno-przyrodnicza w dobie globalizacji i integracji europejskiej*, red. M. Śmigielka, J. Słodczyk, Opole, s. 67-72
- Mitęga M., 1995, *Demografia społeczna*, Katowice
- Panek T., 2009, *Statystyczne metody wielowymiarowej analizy porównawczej*, Warszawa
- Parysek J.J., 1982, *Modele klasyfikacji w geografii*, Poznań
- Parysek J.J., 1985, *Planowe kształtowanie środowiska człowieka*. W: *Ochrona zabytków a gospodarka przestrzenna Polski*, red. A. Kozłowska-Kamzowa, Warszawa, s. 47-56
- Parysek J.J., 1990, *Czy i jak geografia pełni funkcje praktyczne – dwugłos nauki i praktyki*, Przegląd Geograficzny, 62, 1-2, s. 3-21
- Parysek J.J., 2004, *Praktyczne funkcje polskiej geografii*. W: *Geografia wobec problemów teraźniejszości i przyszłości*, red. Z. Chojnicki, Poznań, s. 119-132
- Parysek J.J., Dutkowski M., 1994a, *Going Green: Sustainable Development as a Model of Socio-economic Development in European Post-Communist Countries*, European Planning Studies, 2, 4, s. 419-434
- Parysek J.J., Dutkowski M., 1994b, *Koncepcja ekorozwoju i jej technologiczne oraz społeczno-polityczne uwarunkowania*, Przegląd Geograficzny, 66, 1-2, s. 3-18.
- Parysek J.J., Wojtasiewicz L., 1979, *Metody analizy regionalnej i metody planowania regionalnego*, Warszawa
- Ratajczak W., 1998, *Metodologiczne aspekty fraktalnego modelowania rzeczywistości*, Poznań
- Ratajczak W., 1999, *Modelowanie sieci transportowych*, Poznań
- Rosik P., 2012, *Dostępność lądowa przestrzeni Polski w wymiarze europejskim*, Warszawa
- Runge J., 2006, *Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze*, Katowice
- Rydz E., 1994, *Przeobrażenia demograficzno-osadnicze struktur wewnętrznych aglomeracji nadmorskich*, Słupsk
- Sierosławski J., 2015, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z ogólnopolskich badań ankietowych zrealizowanych w 2015 r.*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa, <http://www.parpa.pl/images/file/Raport%20ESPAD%202015.pdf>, z dnia: 24.11.2017

- Sierosławski J., Bukowska B., Jabłoński P., 2007, *Podłoże epidemiologiczne. W: Młodzi i narkotyki. Terapia i rehabilitacja*, Warszawa, s. 39-53
- Sowiński T., 2009, *Przestrzenne zróżnicowanie jakości kapitału ludzkiego w Polsce w latach 1988-2006*, Opole
- Strahl D., 1978, *Propozycja konstrukcji miary syntetycznej*, Przegląd Statystyczny, 25, 2, s. 205-215
- Sukiennik J., 2015, *Karanie z mocy ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii z perspektywy wybranych teorii kary*, Alcoholism and Drug Addiction, 28, 4, s. 251-260
- Szatur-Jaworska B., 2003, *Spoleczeństwo dla wszystkich grup wieku – prezentacja koncepcji*, Praca Socjalna, 2, s. 24-35
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, 2005, Dz.U. nr 179 z 2005 poz. 1485 z późn. zm.
- Zakrzewski S.P., 2012, *Zjawiska patologii społecznej. Przyczyny – przebieg – skutki*, Poznań

Summary

The article is a proposal for the implementation of a general model of the interactive system of human environment by J.J. Parysek (1985) for the analysis of the spatial differentiation of the social situation. The proposed three-level analysis is the following: the highest level is reserved for three components (biophysical, psychosocial, technical and production) outlined in the original model of Parysek; the second level represents internally consistent groups of variables; however, the third level includes individual variables. The suggested implementation might be used in the development of the guidelines for conducting spatial monitoring of the social situation including threats and social pathologies. By adopting this approach, these studies might also be useful in the spatial aspect of diagnosis to cater for the needs of social policy, thus increasing the practical functions of geography.

